

Ta’limni tashkil etish shakllari

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Teshaboyeva Bumayram No‘monjonovna

teshaboyevabumayram@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada ta’limni tashkil etish turlari va shakllari haqida umumiy ma’limotlar keltirilgan.

Аннотация: В данной статье представлены общие сведения о видах и формах образовательной организации.

Kalit so‘zi: Ta’lim shakli, tarbiya, pedagogik, individual, sinf-dars, maruza, seminar, ijobiy, salbiy.

Ключевые слова: Форма обучения, обучение, педагогическая, индивидуальная, классно-урочная, воздействие, семинарская, позитивная, негативная.

Abstract: This article provides general information about the types and forms of educational organization.

Key word: Form of education, training, pedagogical, individual, class-lesson, exposure, seminar, positive, negative.

O‘quv tarbiyaviy ishlarni samaradorligi ta’lim shakllarini to‘g‘ri tanlashga bog‘liq. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlarda ta’limni tashkil etish shakli tushunchasi turlicha talqin etilgan. Ta’limni tashkil etish shakllari deganda, aniq muddatda va tartibda o‘qituvchining o‘quvchilar bilan olib boradigan mashg‘ulot turlarini tushunamiz. Dastlabki davrlarda ta’lim berish ishlari odamlarning mexnat faoliyati, turmush tarsi bilan uzviy bog‘langan xamda bilim berish, o‘rgatish ishlari yakka tartibda olib borilgan. Davr o‘tishi bilan ko‘pchilikka bilim berish extiyoji paydo bo‘ladi. Ta’lim jarayonini tashkil etish shakli ginamik, o‘zgaruvchan xarakterga ega bo‘lib, ular paydo bo‘ladi, rivojlanadi, jamiyatdagi fan va texnika rivojlanishiga qarab o‘zgarib turadi.

Ayni vaqtda ta’limning quyidagi shakllari ajratib ko‘rsatiladi; individual, individual-guruhli, sinf-dars, ma’ruza-seminar va sinfdan tashqari, auditoriyadan tashqari, maktabdan tashqari.

O‘quvchilarni qamrab olishi, o‘quvchilar faoliyatini tashkil etishi, jamoaviy va individual shakllarini nisbatlari, mustaqilligi darajasi va o‘qish jarayoniga raxbarlik qilish xususiyatlari kabi belgilariga ko‘ra quyidagi uch asosiy turga ajraldi.

- Individual
- Sinf-dars
- Ma’ruza-seminar

Individual shakl. Individual ta’lim tizimi ta’lim jarayonini tashkil etishning eng tarixiy qadimiy shakli hisoblanadi. Uning mohiyati shundaki, o‘quvchi o‘z uyida yoki o‘qituvchini iyida topshiriqni yakka individual tarzda bajaradi. Ta’lim tashkil etishni individual shaklini yutuqlari ijobiy tomonlari shundaki: birinchidan, o‘quv faoliyatini metodini, mazmunini bolani individual xususiyatlariga moslashtirish, ikkinchidan, o‘quvchini har bir harakatini kuzatib borish, o‘quvchini xatolarini o‘z vaqtida to‘g‘rilash o‘zlashtirish natijalarini o‘z vaqtida baholash imkoniyatlari mavjud. Shu bilan birgalikda ta’limni individual tashkil etishning salbiy ta’sir qiladi. Ta’limni individual shakli sinf-dars tizimi asoslangunga qadar davom etdi. Jamiyat taraqqiyoti natijasida o‘qitishning jamoa shaklini paydo bo‘lishi va vujudga kelishi ehtiyojini tug‘dirdi.

Sinf-dars shakli. Sinf dars tizimi nazariy jihatdan XVII asrda Ya.A.Komenskiy tomonidan asoslangan. Ushbu tizim bugungi kungacha o‘z ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q.

Sinf –dars tizimining xarakterli belgilariga quyidagilar kiradi:

- ✓ Sinflar asosan bir xil yoshdagi o‘quvchilardan tuziladi:
- ✓ Sinf yagona yillik reja va dastur asosida ishlaydi:
- ✓ Sinf-dars tizimida mashg‘ulotning asosiy turi darsdir:
- ✓ har bir dars yagona o‘quv predmetiga bag‘ishlanadi:
- ✓ dars jarayonida o‘quvchilar faoliyatini o‘qituvchi boshqaradi va u o‘zlashtirish natijalarini baholaydi.

Sinf-dars tizimining belgilariga o‘quv yili, o‘quv kuni, dars jadvali, o‘quv ta’tili, tanaffus kabilar kiradi.

Sinf-dars tizimining ijobiy tomonlari: Aniq tashkiliy tuzilishi, oddiy boshqaruv, o‘quvchilarning hamkorligi uchun imkoniyat borligi, o‘qituvchi shaxsini o‘quvchilarga emotsional ta’sir etishi, ta’limni tejamkorligi, o‘zlashtirish tizimli va ketma-ket amalga oshirilishi.

Sinf-dars tizimining kamchiliklari: Sinf-dars tizimi asosan o‘rtacha o‘quvchiga tayanadi. Bu kimgadir og‘ir bo‘lsa, kimgadir yengillik qiladi. O‘quvchilarni individual xususiyatlarini hisobga olishda o‘qituvchiga qiyinlik tug‘diradi, kattalar va kichiklar o‘rtasidagi o‘zaro muloqot ta‘minlanmaydi.

Ma’ruza- bu, o‘qituvchi tomonidan bilimni bayon etish. Ma’ruzada keng hajmli bilim monologik yo‘l bilan bayon qilinadi. Ma’ruzada keng hajmli bilim monologik yo‘l bilan bayon qilinadi. Ma’ruzaning mohiyati shundaki, u o‘quvchilarning bilimni to‘liq va tugallangan, o‘zaro bog‘liq holda o‘zlashtirishga yordam beradi.

Hozirgi davr pedagogik tajribada ham, ma’ruza bahs metodi qo‘llanilmoqda. Bu metod o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, o‘z mulohazalarini isbotlash, asoslashni bilishlarida muhim omil bo‘layapti. Zero, puxta tayyorgarlik bilan uyushtirilgan bahs o‘quvchilarning ta‘lim va tarbiyada muammoni chuqur tushunish yo‘llarini, unga nisbatan o‘z fikr-mulohazalarini himoya qilishni, boshqalar fikri bilan hisoblashish odobini egallashlarida alohida ahamiyatga ega.

Oliy ta‘lim tizimida ma’ruza o‘quv jarayonining ham usuli, ham shakli hisoblanib, u talabalarga fan asoslarini og‘zaki, uzviy va muntazam singdirishga xizmat qiladi. Ma’ruza tufayli talaba shu fanning mohiyatini tushunib boradi hamda ularni erkin fikrlashga, fan ustida o‘ylashga majbur etadi. Ma’ruza jarayonida asosiy e’tibor o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, bilim va faoliyat malakasini oshirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, dars va ma’ruzaning samarali natijasi o‘quvchi hamda talabalarning o‘quv jarayondagi ruhiy holatlarini qay darajada hisobga olinishiga ham bog‘liq. Shunday ekan, ta‘limni samarali tashkil etish, uning dars, ma’ruza va boshqa shakllaridan o‘qitish jarayonida o‘rinli foydalanishlari uchun shubhasiz, o‘qituvchining pedagogik mahorati, pedagoglik madaniyati, o‘z predmetini puxta bilishligi va o‘quvchi talabalar bilan umumiy til topa olishligi g‘oyat katta ahamiyatga egadir.

Seminar- kadrlar tayyorlash milliy dasturi talablaridan kelib chiqib, oliy maktab o‘qituvchilari ikki muhim amaliy vazifani – talabalarga hozirgi zamon ilmiy, ijtimoiy, texnik va texnologik axborotlarni berish va ularni ana shu axborotlarni o‘zlari topib egallash ko‘nikma va malakalar bilan qurollantirishlari lozim. Seminar, laboratoriya, maslahat (konsultatsiya) mashg‘ulotlari talablari mustaqil, ijodiy ishlashga o‘rgatishning muhim omili hisoblanadi.

Seminar mashg‘ulotlarining samarali natijalar berishi:

- talaba va o‘qituvchining tayyorlanishiga;
- seminar mashg‘ulotlarini o‘tkazish mahoratiga;
- seminarda barcha talabalar qatnashishini ta‘minlash;
- har bir talabaning javobi baholanishi;
- seminar mashg‘ulotida interaktiv usullardan foydalanish.

Seminar mashg‘ulotlarining vazifasi – darslarda bayon qilingan nazariy fikrlarni konkretlashtirish, chuqurlashtirishdan, o‘quvchilar bilimni tekshirish va mustahkamlashdan, adabiyotni o‘rganish ko‘nikmasini hosil qilish, uni konspekt qilish, suhbatlar, ota-onalar uchun konsultatsiyalarning reja va konspektlarini tuzishdan, kursning aniq temasini og‘zaki bayon qilish qobiliyatiga ega bo‘lishdan iboratdir.

Seminar mashg‘ulotlarini suhbat, munozara, o‘quv konferensiya, simnodizm loyihalarni himoya qilish, chiqishlarni tinglash, muhokama etish, yetuk mutaxassislar bilan uchrashuvlar xilma-xil ishchi o‘yinlari tarzida o‘tkazish mumkin.

Seminar mashg‘uloti odatda, talabalarga yangi mashg‘ulot mavzusi, rejaları, adabiyotlarini bildirish, uni tayyorlash yo‘llari, o‘ziga xos tomonlarini tushuntirish bilan yakunlanadi.

Xulosa. Ko‘pgina o‘qituvchi olimlar o‘qitishning tashkiliy shakllari nazariyasini, ayniqsa darsni sinf-dars tizimida o‘quv jarayonini tashkil etishning asosiy shakli sifatida ishlab chiqish bilan shug‘ullanmoqda. Xar bir dars aniq maqsadni ko‘zlagan holda puxta rejalashtirilmog‘i kerak. Bu jarayonda o‘qituvchi darsning ta‘limi va tarbiyaviy maqsadini belgilaydi. Xar bir dars maktabning, ijtimoiy muhitini hisobga olgan holda amaliyot bilan bog‘lanmog‘i, ko‘rsatmali vositalar bilan jihozlanmog‘i va xar bir dars xarakteriga mos usulub va vositalardan samarali foydalanilgan holda tashkil etilishi kerak. Boshlang‘ich sinf bolalarini o‘qitishning muhim vositasi nostandart ta‘lim shakllari va usullaridan foydalanishdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining shaxsiyatini rivojlantirish uchun o‘quv faoliyatini tashkil etishning darsdan tashqari va sinfdan tashqari shakllari katta ahamiyatga ega bo‘lib, unda birinchi navbatda kommunikativ universal ta‘lim harakatlari rivojlanadi. Bu bitta o‘quvchiga qattiqlik va zo‘riqishni yengishga yordam beradi va haddan tashqari faol munozarachilar muloqot madaniyati

ko‘nikmalarini, tinglash va eshitish qobiliyatini egallaydilar, bu esa darslar davomida o‘quv jarayoniga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Fodalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Musurmanova, X.Ibragimov, O.Jamoldinova, K.Risqulova va boshqalar. “Umumiy pedagogika” I tom. Toshkent-2020.
2. R.A.Mavlonova, N.H.Rahmonqulova, K.O.Matnazarova, M.K.Shirinov, S.Hafizov. “Umumiy pedagogika A” Toshkent-2018.
3. O‘tkir O‘tanov
4. O‘. J.Yo‘ldoshev “Umumiy pedagogika” Toshkent-2017.

Research Science and Innovation House